

Dat de lidstaten van de EU zich zorgen maken over nepnieuws uit Rusland is bekend. Op 19 en 20 maart 2015 besloot de Europese Raad dat tegenwicht moest worden geboden aan 'Russia's ongoing disinformation campaigns'. Enkele weken later ontstond de East StratCom Task Force als onderdeel van de diplomatieke dienst van de Europese Unie. Verantwoordelijk is de hoge vertegenwoordiger voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, Federica Mogherini, die tevens de functie vervult van vice-voorzitter van de Commissie. De meest zichtbare activiteit van East Stratcom Task Force is de website <https://euvsdisinfo.eu/>. Wekelijks wordt hier een overzicht gepubliceerd van onjuiste berichtgeving en propaganda die vermoedelijk uit Rusland komt. Het begrip 'desinformatie' wordt ruim uitgelegd. Men vindt op de website niet alleen kwaadaardige leugens, maar ook een karikuraal filmpje waarin Russen worden gewaarschuwd voor allerlei onheil dat kan gebeuren wanneer zij thuis blijven bij de presidentsverkiezingen. Onder een toekomstige president zou men wel eens verplicht kunnen worden homoseksuelen zonder partner in huis te nemen.¹

De Nederlandse regering, bij monde van de minister van Binnenlandse Zaken Ollongren, was het afgelopen najaar nog zeer te spreken over de oprichting van East StratCom Task Force. In een brief van 15 november 2017 schreef de minister dat het kabinet de vraag van verschillende lidstaten steunt om meer capaciteit vrij te maken voor deze eenheid.² Dat enthousiasme is inmiddels bekoeld. Op de genoemde website EU vs Disinfo werden begin 2018 drie Nederlandse media ervan beschuldigd zich voor het karretje van de Russische propaganda te hebben laten spannen. Het ging om GeenStijl, De Gelderlander en de nieuwswebsite The Post Online. De kwalificatie als 'disinformation outlet' was zwaar overtrokken. Mogelijk waren de controleurs de Nederlandse taal niet machtig en waren de berichten door een vertaalprogramma verhaspeld. Onder dreiging van een kort geding bij de Amsterdamse rechtbank zijn de drie Nederlandse bedrijven van de digitale schandpaal verwijderd. Dat gebeurde op 8 maart 2018.

Voor de Tweede Kamer was dit incident aanleiding minister Ollongren eens flink aan de tand te voelen. Is het niet de omgekeerde wereld dat ambtenaren het werk van journalisten controleren? De vraag stellen, is hem beantwoorden. Op 6 maart 2018 nam de Tweede Kamer met grote meerderheid de motie

van de leden Kwint (SP) en Yesilgöz-Zegerius (VVD) aan, waarin de regering wordt verzocht zich in Europees verband hard te maken voor het opheffen van EU vs Disinfo. Alleen de fracties van D66, CDA en Denk stemden tegen. Bij brief van 9 maart 2018 heeft minister Ollongren mede namens de Minister van Buitenlandse Zaken laten weten dat het kabinet de motie zal uitvoeren. De overwegingen van de motie, zo schrijft de minister, sluiten goed aan bij die van het kabinet. In de 'gepaste gremia van de Europese Unie' zal het kabinet draagvlak proberen te vinden voor hetgeen de Kamer vraagt.³

Dat EU vs Disinfo berichten verkeerd heeft geïnterpreteerd staat buiten twijfel. Bovendien is een Raad voor de Journalistiek beter geschikt voor het bewaken van journalistieke kwaliteit. Maar moet daarom de hele website EU vs Disinfo worden opgedoekt? De situatie kan zich voordoen dat vijandige 'trollen' proberen met nepnieuws de samenleving te ontregelen. De gedachte dat de overheid dan haar mond moet houden is tamelijk wereldvreemd. Het Supreme Court van de USA heeft op 18 juni 2015 vastgesteld dat het First Amendment grenzen kan stellen aan uitingen van de Staat, bijvoorbeeld als de regering probeert particulieren te dwingen haar standpunt te verkondigen. 'But, as a general matter, when the government speaks, it is entitled to promote a program, to espouse a policy, or to take a position.'⁴ Het EHRM heeft in het verleden zelfs een schending van artikel 8 EVRM geconstateerd doordat de overheid in gebreke was gebleven actief voorlichting te geven in het belang van de volksgezondheid.⁵ Actieve voorlichting ter bescherming van de democratie zou ten minste als een morele plicht kunnen worden gezien.

En dan nog dit. Het kort geding bij de Amsterdamse rechtbank is niet doorgegaan, maar het is zeer de vraag of de vordering van GeenStijl c.s. ontvankelijk zou zijn geweest. De Europese Unie geniet immers immuniteit krachtens artikel 343 VWEU. Zo'n immuniteit kan doorbroken worden door artikel 6 EVRM, maar alleen als er geen vergelijkbare rechtsbescherming binnen de internationale organisatie bestaat.⁶ Voor een geschil met de Europese Unie over een onrechtmatige daad van haar instellingen staat een rechtsgang open bij het Hof van Justitie van de Europese Unie op grond van de artikelen 256 jo. 268 jo. 340, lid 2 VWEU. GeenStijl c.s. hadden dus bij het Gerecht in Luxemburg kunnen en moeten aankloppen.

* Prof. mr. A.W. Hins is hoogleraar mediarecht aan de Universiteit Leiden en hoofddocent staats- en bestuursrecht aan de Universiteit van Amsterdam.

1 <https://euvsdisinfo.eu/vote-or-be-gay/>.

2 *Kamerstukken II 2017/18*, 26643, nr. 497.

3 De aangenomen motie is te vinden als *Kamerstuk II 2017/18*, 21501-34, nr. 290. De brief van de regering als *Kamerstuk II 2017/18*, 21540-34, nr. 292.

4 US Supreme Court 18 juni 2015, (*Walker vs Texas Div. Sons of Confederate Veterans*).

5 EHRM 19 februari 1998, nr. 14967/89 (*Guerra vs Italië*).

6 Vgl. HR 18 december 2015, ECLI:NL:HR:3609.